

RECENZJA

rozprawy doktorskiej
mgr. inż. arch. Bogusława Hajdy
pt. „Adaptacja obiektów przemysłowych dla celów sportu”, wykonanej pod
kierunkiem prof. dr. hab. inż. arch. Krzysztofa Gasidły

1. Podstawa formalna recenzji

- Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce, Dz.U. z dnia 30.08.2018 r. poz. 1669 z późniejszymi zmianami.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora, Dz.U. 2018 poz. 261 z późn. zmianami.

Uchwała Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Wydziału Architektury Politechniki Śląskiej z dnia 27 września 2021 roku.

- Pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny AiU WA PŚ dr. hab. inż. arch. Krzysztofa Rostańskiego, prof. PŚ z 28.09.2021 r.
- Umowa o dzieło

2. Charakterystyka formalna rozprawy

Forma i zawartość pracy

Rozprawa będąca przedmiotem recenzji jest jednotomowym opracowaniem liczącym 187 stron numerowanych, w tym 151 stron składających się na zasadniczą część pracy oraz 36 stron zawierających wyszczególnione niżej elementy dodatkowe. Tekst opatrzone 28 przypisami dolnymi, a uzupełniono 93 rycinami oraz 49 tabelami. Ryciny mają postać schematów, map, fotografii oraz rysunków technicznych. Dołączono także wersję na nośniku elektronicznym.

Praca napisana jest zwięzłym, komunikatywnym językiem prawidłowym stylistycznie, zasadniczo wolnym od usterek literowych.

Postulatem formalnym jest to, aby poszczególne rozdziały były tytułowane, co poprawiłoby czytelność komunikatu kierowanego do czytelnika.

Ocena struktury pracy oraz zawartości poszczególnych jej części

Struktura pracy obejmuje Spis treści, Wstęp, cztery rozdziały części zasadniczej, w tym wnioski zawarte w ostatnim, czwartym rozdziale, wykaz literatury, spisy: ilustracji oraz tabel, a także streszczenie i Summary w j. angielskim. Część Literatura zawiera 407 pozycji z podziałem na Źródła publikowane, Źródła niepublikowane oraz netografię. Wśród źródeł publikowanych istotna część (67), to pozycje zagraniczne lub autorów zagranicznych.

Układ pracy należy ocenić jako przejrzysty, strukturę jako logiczną, a formę jako zwięzłą i estetyczną.

W ramach zasadniczej części pracy:

Wstęp zawiera wprowadzenie do badanego problemu, krótki zarys dziejów sportu i rekreacji oraz wyjaśnienie terminu sporty miejskie i charakterystykę głównych ich rodzajów.

Rozdział 1 prezentuje uzasadnienie wyboru tematu, cel pracy, omawia stan badań, wykorzystany materiał badawczy, zakres pracy, przedstawia hipotezę i pytania badawcze. W dalszej części znajduje się objaśnienie terminologii związanej z tematem pracy oraz objaśnienie metody badawczej.

Rozdział 2 koncentruje się na ewolucji przestrzeni i obiektów sportu w kontekście miejskim i przemysłowym oraz zawiera prezentację i wnioskowanie na podstawie 24 wybranych zaadaptowanych obiektów przemysłowych z kraju i zagranicy.

Rozdział 3 zawiera opis i wnioski z sekwencji badań polegających na zestawieniu oraz przeglądzie cech wybranych w kolejnych przybliżeniach prób obiektów, zestawień danych z badań terenowych oraz zebranych w wyniku przeprowadzonych wywiadów.

Rozdział 4 prezentuje wnioski w ujęciu ogólnym i szczegółowym, wniosek aplikacyjny oraz wskazanie perspektywy dalszych badań.

3. Ocena istotności naukowej tematu oraz tezy

Badany problem dotyczy adaptacji substancji przemysłowej, co jest szerokim obszarem badań zarówno w kontekście użytkowym jak i ochrony specyficznego dziedzictwa kulturowego. Doktorant ogniskuje badania na kwestii adaptacji na potrzeby sportu i rekreacji, koncentrując się na wąskim, ale mało spenetrowanym zagadnieniu adaptacji na cele sportów miejskich. Z jednej strony mamy więc szeroki obszar badań dotyczący istotnej substancji, często zlokalizowanej w centrach miast, z drugiej pole słabo jeszcze rozpoznane. Łącznie stanowi to o niewątpliwiej istotności tematu.

Zadeklarowana na stronie 24 hipoteza odnosi adaptację obiektów przemysłowych do procesu ich przekształceń i zakłada możliwość wyodrębnienia osobnego ich kierunku, jakim mogą być adaptacje na cele sportu. Tak sformułowana hipoteza jest wsparta przez siedem pytań badawczych na które badania mają przynieść odpowiedzi. Zasadność potrzeby weryfikacji tak sformułowanej tezy nie budzi

zastrzeżeń, natomiast, jak wskazano niżej, być może warto było rozważyć jej uszczegółowienie lub pogłębienie.

4. Merytoryczna ocena pracy

Zakres problemowy pracy mieści się w dyscyplinie architektura i urbanistyka i dotyczy problemu adaptacji obiektów przemysłowych dla celów sportu. Praca tym samym wpisuje się w szeroki nurt badań datujących się mniej więcej od połowy lat 1980-tych, ale jednocześnie dotyczy aspektu bardzo słabo rozpoznanego, jakim są adaptacje na potrzeby sportu. Doktorant używa w odniesieniu do nich określenia „zjawisko”, ale nie jest to właściwe – zjawiska mają charakter samoistny, obiektywny, a tu mamy do czynienia z przekształceniami intencjonalnymi, które raczej należy określić jako działania lub procesy. Doktorant słusznie strukturalizuje je na zagadnienia techniczne, funkcjonalne, kulturowe i społeczne (s. 23).

Zakres terytorialny badań Doktorant sytuuje w granicach województwa śląskiego (s. 24). Zważywszy na dominującą w skali kraju koncentrację dawnego przemysłu na tym właśnie obszarze wydaje się to uzasadnione, podobnie jak zadeklarowany zakres czasowy badań w przedziale 1989-2020 – to w tym okresie następują transformacje, które są przedmiotem badań.

Oceniając sposób sformułowania hipotezy badawczej nasuwa się pytanie czy nie można było pójść dalej nieco pogłębiając dociekania, zakładając na przykład określone prawidłowości przekształceń na cele sportu?

Wśród celów pracy (s. 17) Doktorant wskazał 3: rozpoznanie kryteriów wyboru obiektów do adaptacji, przedstawienie rozwiązań (studia przypadków) i wreszcie określenie trwałości i skuteczności badanych rozwiązań. Zasadne byłoby doprecyzowanie jak Doktorant rozumie w tym kontekście termin: skuteczność? Można domyślać się tożsamości z określeniem: efektywność.

Metodę badań Doktorant przyjął w taki sposób (s. 27-28), że w pierwszej kolejności dokonuje analizy stanu badań, literatury oraz przeglądu dotychczasowych realizacji pod kątem historii ich powstawania, zasad kształtowania, analizy adaptacji dla celów sportu wybranych terenów i obiektów i wreszcie analizy obiektów przemysłowych adaptowanych do celów sportu w województwie śląskim. W drugiej kolejności Doktorant przeprowadza badania terenowe polegające na zebraniu materiałów o obiektach z obszaru badań, w tym o ich lokalizacjach, rozwiązaniach technicznych i funkcjonalnych zastosowanych w trakcie adaptacji. Następnie autor dokonuje wyboru według czterech kryteriów obiektów do badań pogłębionych, dla których z kolei zbiera i analizuje szczegółowe informacje wraz z dokumentacją fotograficzną o zastosowanych rozwiązaniach oraz kierunkach i skali ingerencji. W kolejnym etapie zebrane zostały wywiady z właścicielami/ osobami zarządzającymi, trenerami/ użytkownikami wybranych obiektów. Część badawczą kończy synteza wyników i wnioskowanie. Opis metody pracy kończy schemat pracy (s. 28).

Badania zostały zrealizowane w taki sposób, że:

- skategoryzowano cechy obiektów przeznaczonych do uprawiania sportów miejskich (Tab. 3);

- omówiono ewolucję obiektów przeznaczonych dla sportów miejskich (wspinanie, skateboarding, streetworkout, kalistenika, parkour, karting,) z chronologią powstawania pierwszych obiektów (Tab. 4, s. 34);

- przedstawiono przykłady obiektów dla wybranych dyscyplin, omawiając kategorie uwarunkowań im towarzyszących: lokalizacyjnych, ze względu na sposób organizacji oraz montaż, ze względu na częstotliwość użytkowania, cechy fizyczne i zasadnicze przeznaczenie, ze względu na sposób realizacji, ze względu na uwarunkowania związane z dostępnością oraz ze względu na rodzaj działań w ramach których powstają, ilustrując przykładami obiektów z całej Polski;

(Uwaga: przegląd obiektów jest pobieżny i nie ma charakteru systematycznego, ponadto kategoryzacja byłaby bardziej użyteczna, gdyby poszczególne rodzaje aspektów zebrano w tabeli i podsumowano.)

- zestawiono z użyciem kart informacyjnych przykłady wykorzystania sportu w procesach transformacji funkcjonalnej obiektów na 24 wybranych realizacjach z różnych krajów z podziałem na grupę infrastruktury oraz obiektów przemysłowych. Uwzględniono kategorie takie, jak: lokalizacja, okres powstania, znaczenie z punktu widzenia dziedzictwa historycznego, rodzaj konstrukcji, funkcja pierwotna, funkcja aktualna, projektant, inwestor, rola w procesach transformacji, realizowane funkcje sportowe, funkcje towarzyszące, skala i rodzaj ingerencji, powierzchnia, rodzaj inwestycji (prywatna, publiczna), rok oddania.

Wnioski z tej części badań sformułowane na końcu Rozdziału 2 mają charakter ogólnego podsumowania prawidłowości i tendencji związanych z adaptacją obiektów przemysłowych i infrastrukturalnych na potrzeby sportów miejskich.

W rozdziale 3 Doktorant:

- odniósł typologię pod względem funkcjonalnym obiektów produkcyjnych do grupy badanych obiektów z podziałem na cztery podkategorie oraz w grupie obiektów infrastruktury energetycznej,

- 40 wybranych obiektów z terenu województwa śląskiego zestawiał w Tabeli 29. Zestawienie zawiera porównanie podstawowych informacji o funkcji, lokalizacji oraz podstawowych parametrach wielkościowych,

- krótko scharakteryzowano w formie opisowej 7 wybranych obiektów (s. 71-77), a następnie przedstawiono zestawienie 8 obiektów wybranych do badań terenowych (Tabela 30).

(Uwaga: nie zawarto jednoznacznej informacji, na ile zbiór 40 zaadaptowanych obiektów wyczerpuje zasób takich obiektów w województwie śląskim. W przypadku obu grup obiektów do bardziej szczegółowej prezentacji (grupa 7 oraz 8 obiektów) nie uzasadniono wyboru. Szczególnie nie jest jasne jaka jest relacja pomiędzy zbiorami 7 oraz 8 wybranych obiektów.)

Każdy z 8 obiektów scharakteryzowano na podstawie danych z obserwacji w terenie zebranych w postaci opisu, kart katalogowych obiektów, a także fotografii. Zebrano dane na temat lokalizacji i otoczenia, historii, pierwotnej funkcji, konstrukcji i wymiarów, aktualnych funkcji, charakterystyki struktury.

W następnej kolejności Doktorant wybrał obiekty do badań pogłębionych wg kryteriów enumerowanych na s. 116-117 (w tym Tabela 39). Na tej podstawie wybrano ostatecznie trzy obiekty, w tym dwie kotłownie i halę warsztatową, przy czym są to obiekty w ramach jednego zespołu przemysłowego Zakładów Chemicznych Hajduki S.A.

Jak można wnioskować z zawartości dalszej części badania pogłębione miały na celu prześledzenie kierunku zmian sposobu użytkowania wyselekcjonowanych obiektów. W tym celu Doktorant zestawiał podstawowe dane obiektów oraz krótko scharakteryzował: formę i funkcję, konstrukcję, zakres prac, zestawiał podstawowy przekrój oraz rzut każdego z obiektów (s. 117-126).

Swego rodzaju syntezą tej części badań są tabele 44 i 45 (s. 126-127). Pierwsza zawiera wybrane cechy fizyczne obiektów przed i po adaptacji (materiał konstrukcji, wymiary, powierzchnię użytkową oraz liczbę kondygnacji) (przy czym różnica stanu przed i po adaptacji dotyczy jedynie powierzchni w odniesieniu do dwóch obiektów oraz w jednym przypadku dobudowy łącznika). Tabela 45 zawiera dane na temat rodzaju i skali ingerencji w adaptowanych obiektach, a dokładnie objaśnienie działań zrealizowanych w odniesieniu do elewacji budynków, ingerencji w konstrukcję, zmiany w organizacji przestrzeni oraz infrastrukturze (technicznej). W tych trzech kategoriach we wszystkich przypadkach wprowadzono zmiany, jedynie w przypadku konstrukcji zmiana nastąpiła tylko w pierwszym obiekcie.

W dalszej kolejności Doktorant rejestruje i omawia urządzenia infrastruktury sportowo-rekreacyjnej zastosowane w trzech analizowanych szczegółowo obiektach. Doktorant stosuje kryteria rodzaju projektu (standardowy, indywidualny) oraz rodzaju komponentów (jak wcześniej).

Ostatnim elementem badań były wywiady. Zgodnie z deklaracją Doktoranta ich celem było uchwycenie zjawisk trudnych do zidentyfikowania z zewnątrz. Wywiady są skierowane do osób z dwóch grup: związanych z adaptacją obiektów przemysłowych oraz profesjonalnie ze sportem. Do respondentów Doktorant skierował 4 pytania.

Zrelacjonowane wywiady rodzą nieco wątpliwości. Na s. 139 Doktorant podaje, że pytania kierowane są do ekspertów. Ekspert nie powinien być bezpośrednio zaangażowany w badane zjawisko, tymczasem z tabeli 48 wynika, że 2 z 3 pytanym, to właściciel i projektant/konsultant (należy domniemywać, że zaangażowani w projekt). Mankamentem jest fakt, że liczba respondentów jest bardzo mała (3), związani są oni z obiektami tylko jednej firmy zajmującej się eksploatacją obiektów przemysłowych dla celów sportowych (Freestyle Park), ponadto, jak wynika z charakterystyki respondentów (Tabela 48) wszyscy respondenci związani są ze środowiskiem akademickim. Odpowiedzi mają raczej charakter opisu doświadczeń

związanych z konkretną inwestycją, a nie opinii ekspertów, zgodnie zresztą z charakterem pytań. Przy większej grupie respondentów możliwe byłoby też szersze wnioskowanie na podstawie uzyskanych odpowiedzi. Niemniej uogólnione odpowiedzi na poszczególne pytania wskazują na zasadnicze cechy (zalety) obiektów przemysłowych w kontekście adaptacji dla celów aktywności fizycznej czy też w kontekście rygorów związanych z pandemią.

Rozdział 3 kończy się wnioskami z tej części badań.

Rozdział 4 zawiera wnioski końcowe z podziałem na ogólne (s. 146) oraz szczegółowe (s. 147). W części ogólnej zawarte są ogólne konkluzje i spostrzeżenia, a kończą się postulatem traktowania sportów miejskich i rekreacji ruchowej jako wyodrębnionej funkcji w dokumentach planistycznych i strategicznych. Nasuwa się uwaga, że większość z takich dokumentów nie jest tak szczegółowa aby kategoryzować funkcję rekreacji na segmenty.

Każdy z wniosków szczegółowych Doktorant odnosi do odpowiedniego pytania badawczego sformułowanego na wstępie pracy. Wnioski te w największym stopniu czerpią z wyników badań zawartych w Rozdziale 3, a więc i wnioski są powiązane, często stanowiąc rozwinięcie w stosunku do wniosków zamieszczonych na końcu tamtego rozdziału. Uzyskane konkluzje pozwalają Doktorantowi na potwierdzenie przyjętej na wstępie hipotezy.

Zasadnicza część pracy kończy wniosek aplikacyjny traktujący o konieczności uwzględniania w dokumentach strategicznych adaptacji obiektów przemysłowych na cele sportu jako odrębnego kierunku adaptacji, a także wskazanie kierunku dalszych badań.

Uwagi

Doktorant przyjął prawidłowe założenia i metody badawcze. Generalna struktura pracy jest klarowna i prawidłowa. Wydaje się natomiast, że należałoby postulować jej pewne uproszczenie w wymiarze szczegółowym, redukując liczbę zestawień i częściowo badań poszczególnych grup obiektów: zamiast zestawień grup obiektów 24, 40, 7, 8, 3, można było zastosować sekwencję 24, 40, 8, i dla ośmiu finalnie wybranych obiektów zestawić dane jak dla trzech ostatnich przyjętych przez Doktoranta. Również na grupie interesariuszy związanej z tymi obiektami można było przeprowadzić wywiady. Nie jest to grupa na tyle duża aby nie dało się przeprowadzić badań terenowych jak i wywiadów, natomiast podstawa do wnioskowania byłaby szersza i tym samym bardziej wiarygodna, a struktura metody prostsza.

Etap zbierania materiałów w terenie Doktorant określił jako obserwację nieuczestniczącą. Określenie to odnosi się do badań społecznych, gdzie obserwacja zachowań grup ludzkich może mieć charakter uczestniczący lub nieuczestniczący. W przypadku dokumentowania obiektów architektonicznych mówimy raczej o dokumentacji właśnie, kompletowaniu danych, lustracji w terenie czy inwentaryzacji. Po drugie opisy metod dotyczą głównie sposobu gromadzenia danych i materiałów, natomiast nieco brakuje doprecyzowania jakimi metodami przeprowadzane są analizy

danych na poszczególnych etapach. Po trzecie wreszcie, schemat struktury pracy mógłby przyjąć formę schematu przepływu wniosków, gdzie opis każdego z etapów byłby wzbogacony o wskazanie jego celu, metod jego realizacji, a także formy, jaką przybierze efekt. Niemniej, intencje Doktoranta są generalnie zrozumiałe, a opis metody daje obraz struktury metody pracy i relacji pomiędzy jej poszczególnymi fazami.

Wnioski końcowe powiązane są z wynikami uzyskanymi na poszczególnych etapach badań, zawierają trafne konstatacje i zawierają odpowiedzi na postawione na wstępie pytania badawcze.

Na tej podstawie można stwierdzić, że Doktorant osiągnął zakładany cel pracy. Nieco brakuje poruszenia wątku wartości historycznych czy wręcz zabytkowych obiektów substancji przemysłowej w kontekście działań adaptacyjnych, ale może jest to wynikiem pożądaną w przypadku rozpraw doktorskich koncentracji na zawężonym polu badawczym.

Podsumowanie

Praca dotyczy zagadnienia aktualnego i istotnego naukowo. Zawartość pracy wykazuje dobrą orientację Doktoranta w eksplorowanej problematyce. Doktorant generalnie prawidłowo przyjął założenia badań, zgromadził materiał badawczy, w tym w dużej mierze we własnym zakresie w terenie, konsekwentnie przeprowadził jego analizę i prawidłowo skonstruował wnioski. Wskazane powyżej niedoskonałości pracy nie podważają ogólnej pozytywnej oceny i nie umniejszają jej wartości. Przedstawiony materiał zawiera konkluzje przydatne zarówno w sensie naukowym, jak i aplikacyjnym.

5. Konkluzja

Biorąc pod uwagę powyższą ocenę rozpatrywanej dysertacji mgr inż. arch. Bogusława Hajdy pt. „Adaptacja obiektów przemysłowych dla celów sportu” stwierdzam, że spełnia ona wymogi stawiane pracom doktorskim w dyscyplinie architektura i urbanistyka i może być przedmiotem publicznej obrony.

Białystok, 16.11.2021 r.

